

KS. HENRYK SŁAWIŃSKI*

KRAKÓW

MSZA ŚW. I HOMILIA WEDŁUG „DYREKTORIUM O MSZACH ŚW.
Z UDZIAŁEM DZIECI”. AKTUALNOŚĆ DYREKTORIUM
W 40. ROCZNICĘ POWSTANIA?

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2014.060>

WSTĘP

Praktyka przemawiania do dzieci jest powszechna, o czym świadczą liczne publikacje z pomocami do homilii dla dzieci, a także pomoce duszpasterskie zamieszczane w periodykach kierowanych do głosicieli słowa Bożego. Duszpasterze wykazują się ogromną inwencją twórczą w przygotowywaniu i przeprowadzaniu homilii podczas Mszy św. z udziałem dzieci. Warto więc poddać tę kwestię naukowej refleksji homiletycznej. Sprzyja jej 40. rocznica promulgacji „Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci” (1 listopada 1973), które jest podstawowym źródłem dla niniejszego opracowania. Innymi źródłami są wydane później dokumenty Stolicy Apostolskiej, dotyczące niektórych kwestii podjętych we wspomnianym dyrektorium: instrukcja *Actio pastoralis* (15.05.1969); instrukcja *Ecclesiae de misterio* (15.07.1997); list okólny *Kapłan głosiciel słowa*,

---

* Ks. Henryk Sławiński jest prezbiterem diecezji wrocławskiej, dr hab. teologii, wykładowcą homiletyki w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.

szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa (19.03.1999); instrukcja *Liturgiam authenticam* (28.03.2001); *Nowe ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału rzymskiego* (18.03.2002); instrukcja *Redemptionis sacramentum* (25.03.2004).

Kolejne dokumenty wydawane przez Stolicę Apostolską potwierdzają lub doprecyzowują wcześniejsze wypowiedzi, ale też niekiedy odwołują to, co zostało wcześniej dopuszczone. Stąd też ważne jest odczytywanie ich z uwzględnieniem kolejności ich ogłaszania przez Stolicę Apostolską.

Uważna lektura dokumentów Nauczycielskiego Urzędu Kościoła skłania do refleksji nad tym, co jest aktualne, a co się zdezaktualizowało w „Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci”, ze szczególnym uwzględnieniem posługi słowa. Próba odpowiedzi na to pytanie jest celem niniejszego artykułu. W związku z tym najpierw krótko przedstawimy genezę dokumentu i jego strukturę, następnie powiemy o zróżnicowaniu celebracji, które dyrektorium umożliwia, oraz o niektórych adaptacjach. Następnie podejmiemy kwestię aktualności „Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci”, po czym powiemy o dezaktualizacji niektórych adaptacji proponowanych przez dyrektorium.

1. GENEZA „DYREKTORIUM O MSZACH ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI”

Mówiąc o genezie „Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci”, trzeba sięgnąć do *motu proprio* Piusa X o muzyce kościelnej z 1903 roku, w którym wprowadzone zostało pojęcie „aktywnego uczestnictwa”. Określenie to stało się kluczowym kryterium ruchu liturgicznego XX wieku i odnowy liturgicznej dokonanej przez II Sobór Watykański¹. W soborowej konstytucji *Sacrosanctum concilium* wyrażone zostało pragnienie Kościoła, „aby wszystkich wiernych prowadzić do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, którego się domaga sama natura liturgii”². Realizacji tego pragnienia miało służyć między innymi dopuszczenie zróżnicowania celebracji i dostosowanie liturgii

¹ J. Hermans, *Celebrować Eucharystię z dziećmi. Możliwości i granice nowego zjawiska liturgicznego według „Dyrektorium o Mszach św. dla dzieci”, „Communio”* 5 (1985), s. 107–108.

² II Sobór Watykański, Konstytucja o liturgii świętej, *Sacrosanctum concilium* (4.12.1963), 14.

do rozmaitych grup wiernych, przy zachowaniu istotnej jedności rytu rzymskiego³.

Tuż po II Soborze Watykańskim zaczęto pilnie poszukiwać, szczególnie podczas I Synodu Biskupów w Rzymie w 1967 roku, sposobu przystosowania liturgii tak, by ułatwić dzieciom uczestnictwo w niej. „Przewodniczący Rady do wykonania Konstytucji o Świętej Liturgii wyraźnie oświadczył, że nie może być mowy «o opracowaniu jakiegoś zupełnie odrębnego obrzędu, lecz raczej o zachowaniu, skróceniu lub opuszczeniu niektórych elementów; o doborze pewnych tekstów bardziej odpowiednich»”⁴.

W 1969 roku Święta Kongregacja Kultu Bożego wydała instrukcję *Actio pastoralis*⁵, w której podjęto kwestię odprawiania Mszy Świętej dla grup specjalnych. Instrukcja ta porządkowała sposób celebracji w małych grupach wiernych, w których świeccy w różny sposób głosili słowo Boże podczas liturgii⁶.

W tym samym 1969 roku wydano Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego. Określono w nim wszystkie szczegóły dotyczące sprawowania Mszy Świętej z udziałem ludu. Z różnych stron świata nadsyłano do Stolicy Apostolskiej prośby o przygotowanie specjalnego dyrektorium o Mszach Świętych z udziałem dzieci, które miałyby uzupełnić Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego. Kongregacja Kultu Bożego przygotowała więc taki dokument, pozwalając konferencjom biskupów i poszczególnym biskupom na dokonywanie pewnych adaptacji we Mszy Świętych z udziałem dzieci. Pomimo że Kongregacja Doktryny Wiary zgłosiła zastrzeżenia dotyczące zawartego w dyrektorium pozwolenia na głoszenie słowa Bożego podczas Mszy św. do dzieci przez świeckich, papież Paweł VI dnia 22 października 1973 roku podpisał „Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci” i polecił, by promulgowano je 1 listopada tegoż roku⁷.

³ Por. II Sobór Watykański, Konstytucja *Sacrosanctum concilium*, 38.

⁴ Kongregacja do Spraw Kultu Bożego, Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci, *Pueros Baptizatos* (1.11.1973) [odtąd skrót DMD], 3.

⁵ Święta Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja *Actio pastoralis* (15.05.1969), AAS 61 (1969), s. 806–811.

⁶ Por. A. Bugnini, *The Reform of the Liturgy 1948–1975*, trans. M. O’Connell, Collegeville, MN 1990, s. 432; H. Sławiński, *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, Kraków 2008, s. 60–61.

⁷ Por. A. Bugnini, *The Reform of the Liturgy 1948–1975*, s. 444; S. DeLeers, *A Process for the Assessment of Liturgical Preaching Reflecting Official Roman Catholic Un-*

2. STRUKTURA „DYREKTORIUM O MSZACH ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI”

Zasadniczym celem dokumentu, podobnie jak całej soborowej odnowy liturgii, było umożliwienie dzieciom świadomego i czynnego udziału we Mszy Świętej⁸. Autorzy dokumentu stwierdzili, że Kościół w swojej trosce o dzieci, „idzie za swoim Mistrzem, który «brał w objęcia dzieci i błogosławił»” (Mk 10, 16)⁹. Uznali też pierwszorzędną rolę rodziców w dziele wychowania, w tym również wychowania religijnego: „Uczestnictwo dzieci we Mszy św. razem z rodzicami i innymi członkami rodziny bardzo sprzyja pielęgnowaniu ducha chrześcijańskiego w rodzinach”¹⁰.

Dyrektorium uwzględnia dzieci, które jeszcze nie weszły w okres preadolescencji, przypadający na lata 10–13. Chodzi w nim więc o dzieci do około 10 roku życia. Sam dokument składa się z krótkiego wstępu (1–7) i trzech rozdziałów:

- w pierwszym (nr 8–15) podane zostały „podstawowe zasady dotyczące różnych sposobów wprowadzania dzieci w liturgię eucharystyczną”;
- w drugim (nr 16–19) jest mowa o Mszach Świętych z udziałem dorosłych, w których uczestniczą także dzieci;
- a trzeci (nr 20–54) omawia dokładniej Msze Święte z udziałem dzieci, którym towarzyszy niewielka liczba dorosłych¹¹.

3. ZRÓŻNICOWANIE CELEBRACJI MSZY ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI

Dyrektorium bierze pod uwagę zróżnicowanie celebracji Mszy św. ze względu na różnorodność osób współtworzących zgromadzenie liturgiczne. Na pierwszym miejscu, co jest bardzo słuszne, wymieniana jest Msza Święta z udziałem dorosłych, w której uczestniczą dzieci, a dopiero po niej Msza Święta z udziałem dzieci, którym towarzyszy niewielka liczba dorosłych.

derstanding of the Homily. Thesis Project Presented to the Faculty of the Aquinas Institute of Theology, Saint Louis, MO, Ann Arbor, MI 1996, s. 35, przyp. 37.

⁸ Por. II Sobór Watykański, Konstytucja *Sacrosanctum concilium*, 14.

⁹ Por. DMD 3.

¹⁰ DMD 16.

¹¹ DMD 7.

3.1. MSZE ŚWIĘTE Z UDZIAŁEM DOROSŁYCH, W KTÓRYCH UCZESTNICZĄ DZIECI

Ze względu na zróżnicowany wiek dzieci uczestniczących wraz z rodzicami we Mszy Świętej w dyrektorium uwzględnione zostały dwa możliwe rozwiązania:

3.1.1. Gdy dzieci są całkiem małe, mogą pozostawać pod nadzorem osób starszych w jakimś osobnym miejscu. Dorosli, którzy zajmowaliby się tymi dziećmi podczas Mszy św., mogliby je ewentualnie przyprowadzać tylko na końcowe błogosławieństwo: „Nawet maleńkie dzieci, które jeszcze nie potrafią lub nie chcą uczestniczyć we Mszy św., można przyprowadzić na zakończenie Mszy św., aby otrzymały błogosławieństwo wraz z całym zgromadzeniem. Podczas Mszy św. pozostają one w oddzielnym miejscu pod nadzorem osób starszych, np. pomocnic parafialnych”¹².

3.1.2. Natomiast w innym przypadku, gdy uczestniczą we Mszę św. razem z dorosłymi, „trzeba pilnie uważać, aby dzieci nie poczuły się jakby lekceważone z tego względu, że nie są jeszcze zdolne do uczestnictwa i zrozumienia tego, co się podczas obrzędów odbywa i głosi. Przy najmniej w jakiś sposób trzeba uwzględnić ich obecność, np. zwracając się specjalnie do nich w pouczeniach (np. na początku i na końcu Mszy św.) oraz w jakiejś części homilii”¹³.

3.1.3. Jeszcze inną adaptacją liturgii do dzieci proponowaną przez omawiane dyrektorium jest rozdzielenie liturgii słowa i liturgii eucharystycznej: „Jeżeli pozwalają na to warunki miejscowe i osobowe, od czasu do czasu można odprawić dla dzieci liturgię słowa wraz z homilią w jakimś miejscu osobnym, ale niezbyt odległym. Przed rozpoczęciem liturgii eucharystycznej dzieci te wprowadza się do miejsca, w którym dorośli sprawowali równocześnie własną liturgię słowa”¹⁴.

---

¹² DMD 16. W praktyce dorośli zajmujący się dziećmi w innym pomieszczeniu nie uczestniczyliby we Mszy św. i nie spełniliby chrześcijańskiego obowiązku uczestnictwa w niedzielnym zgromadzeniu eucharystycznym. Musieliby przyjść na Mszę św. odprawianą o innej porze, co nie zawsze byłoby możliwe. W celu uniknięcia tego problemu w niektórych kościołach w Stanach Zjednoczonych zbudowane jest osobne pomieszczenia za szybą, co sprawia, że hałas powodowany przez dzieci nie rozprasza uczestników liturgii, dorosłym, którzy opiekują się dziećmi, zapewniony jest wizualny i akustyczny – dzięki nagłośnieniu – kontakt z pozostałymi uczestnikami Mszy św.

¹³ DMD 17.

¹⁴ DMD 17.

3.2. MSZE ŚWIĘTE Z UDZIAŁEM DZIECI, KTÓRYM TOWARZYSZY NIEWIELKA LICZBA DOROSŁYCH

Na drugim miejscu dyrektorium wymienia Mszę Świętą z udziałem dorosłych, w których uczestniczą dzieci. Zasadniczym principium, które przyświecało autorom dyrektorium, jest zasada czynnego i świadomego uczestnictwa dzieci we Mszy św. Na czym więc ma polegać owo czynne i świadome uczestnictwo? Otóż dzieci powinny w jak największej liczbie wypełniać takie czynności przed Mszą św. i podczas niej, jak: przygotowanie miejsca celebracji i ołtarza¹⁵, spełnianie funkcji kantora¹⁶, śpiew w chórze, gra na instrumentach muzycznych¹⁷, czytanie lekcji¹⁸, odpowiadanie podczas homilii¹⁹, wypowiedanie wezwań modlitwy powszechnej, przynoszenie darów do ołtarza²⁰. W celu ożywienia ich uczestnictwa można niekiedy dodawać coś nowego, jak np. podanie powodów do wyrażania wdzięczności przed dialogiem rozpoczynającym prefację²¹.

W tych propozycjach adaptacji nie chodzi więc o jakąkolwiek aktywność dzieci jedynie dla przykucia ich uwagi i wprowadzenia porządku w grupie, ale o udział w liturgii, o mistagogię. Dyrektorium wyraźnie uwrażliwia, że „czynności zewnętrzne pozostaną bezowocne, a nawet szkodliwe, jeżeli nie będą służyć wewnętrznemu przeżywaniu uczestnictwa przez dzieci. Z tej racji również we Mszach dla dzieci ważnym czynnikiem jest święte milczenie”²².

Ponadto uczestnictwu dzieci w liturgii ma pomóc celebrowanie Mszy św. przez kapłana w sposób „uroczysty, braterski i refleksyjny. Atmosfera taka potrzebna jest bardziej niż we Mszach dla dorosłych; a ma ją wytworzyć celebrans”²³. Kapłan celebrujący powinien zadbać „o prostotę, dostojeństwo i piękno w gestach”²⁴. Może zwróci się do dzieci własnymi słowami, na przykład zachęcając je do aktu pokutnego, modlitwy nad darami i Modlitwy Pańskiej, do przekazania sobie znaku

¹⁵ Por. DMD 29.

¹⁶ Por. DMD 24.

¹⁷ Por. DMD 24.

¹⁸ Por. DMD 4 i 27.

¹⁹ Por. DMD 48.

²⁰ Por. DMD 34.

²¹ Por. DMD 22.

²² DMD 22; por. 37.

²³ DMD 23.

²⁴ DMD 23.

pokoju albo też do komunii św. Stosowany przez niego język powinien być zrozumiały dla dzieci. Celebryjący kapłan „powinien jednak unikać zbyt dziecinnego sposobu mówienia”²⁵.

4. AKTUALNOŚĆ „DYREKTORIUM O MSZACH ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI” W ODNIESIENIU DO HOMILII

Dyrektorium powstało tuż po II Soborze Watykańskim w okresie dużej twórczości liturgicznej. Część wskazań w nim zawartych do dziś nie straciła niczego ze swej aktualności.

4.1. UZNANIE RODZICÓW ZA GŁÓWNYCH WYCHOWAWCÓW SWOICH DZIECI

Dyrektorium zachowuje aktualność w zakresie tych wskazań, które są stałym nauczaniem Kościoła. Chodzi tu przede wszystkim o podkreślenie prawdy o tym, że rodzice są pierwszymi i głównymi wychowawcami swoich dzieci. Stąd też słuszne jest wyeksponowanie na pierwszym miejscu w dyrektorium Mszy Świętej, w której dzieci uczestniczą wraz z dorosłymi. Jeśli zaś już organizuje się Mszę Świętą, w której liczba dzieci jest znaczna, na przykład Mszę Świętą dla dzieci szkolnych, trzeba ją tak zorganizować, aby również dorośli mogli odnieść pożytek z uczestnictwa w niej²⁶.

4.2. PRZYGOTOWYWANIE DZIECI DO UDZIAŁU WE MSZY ŚW. Z DOROSŁYMI

Sprawowanie Eucharystii z dziećmi powinno prowadzić je do Mszy z udziałem dorosłych, a szczególnie do regularnego świętowania niedzielnej Mszy Świętej, na której gromadzi się obowiązkowo chrześcijańska wspólnota. Wszelkie inne rozwiązania mają ostatecznie przygotowywać dzieci do wspólnego świętowania z pozostałymi członkami wspólnoty parafialnej, szczególnie do Mszy w niedziele i święta, na

---

²⁵ DMD 23.

²⁶ DMD 19; por. 10; J. Przybyłowski, *Msza święta dla dzieci. Refleksja teologiczno-pastoralna*, „Ateneum Kapłańskie” 154 (2010), z. 2, s. 325; I. Kosmana, *Jak mówić dzieciom o Bogu, w kościele i w domu*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 19 (2010), s. 81–83.

których gromadzi się obowiązkowo chrześcijańska wspólnota²⁷. Słuszne jest więc spostrzeżenie, że adaptacje stosowane do dzieci nie powinny przeradzać się w zupełnie odrębne obrzędy, które różniłyby się zbytnio od obrzędów z udziałem dorosłych²⁸.

Nie można mówić ani robić czegoś, co później trzeba by odwoływać, gdy dzieci podrosną! Z tego względu adaptacje ze względu na wiek uczestników liturgii mają swoje granice – „nigdy nie należy zmieniać i przystosowywać dla dzieci: «aklamacji i odpowiedzi wiernych na pozdrowienia kapłana», Modlitwy Pańskiej, formuły trynitarnej na końcu błogosławieństwa, którym kapłan zamyka obrzędy mszalne”²⁹.

4.3. ZAANGAŻOWANIE DZIECI DO WYKONANIA FUNKCJI LEKTORÓW I KANTORÓW

Soborowa odnowa liturgii zachęcała do wzmożenia czynnego uczestnictwa oraz do tego, by zarówno duchowni, jak i świeccy czynili tylko to i wszystko to, co należy do nich z natury liturgii i na mocy przepisów liturgicznych³⁰. Cennym i aktualnym sposobem zaangażowania dzieci jest postulowane w dyrektorium dobieranie lektorów i kantorów spośród dzieci bądź spośród dorosłych tak, by dzięki różnorodności głosów unikać nużącej jednostajności³¹.

4.4. HOMILIE DIALOGOWANE Z ELEMENTAMI WIZUALIZACJI

Według dyrektorium „we wszystkich Mszach z udziałem dzieci ważne zadanie spełnia homilia: która wyjaśnia słowo Boże. Homilia skierowana do dzieci niekiedy będzie przechodzić w dialog z nimi, chyba

²⁷ Por. DMD, 21.

²⁸ DMD 21.

²⁹ DMD 39. Błędem jest stosowane przez niektórych duszpasterzy pozdrawianie dzieci na początku Mszy Świętej słowami: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus” i oczekiwanie odpowiedzi: „Na wieki wieków. Amen”. Niewłaściwe jest także śpiewanie piosenki „Przepraszam Cię Boże skrzywdzony w człowieku, przepraszam dziś wszystkich was” zamiast dopuszczalnych w mszale i bardzo zróżnicowanych formuł aktu pokuty.

³⁰ II Sobór Watykański, Konstytucja *Sacrosanctum concilium*, 30; 28.

³¹ DMD 24.

że lepiej jest, aby dzieci słuchały w milczeniu”³². Dyrektorium zauważa ponadto, że liturgia nie powinna nigdy wydawać się czymś suchym i tylko intelektualnym³³, dlatego dopuszcza ilustrowanie homilii dziełami sztuki przygotowanymi przez same dzieci, o czym będzie mowa poniżej³⁴.

Według dyrektorium homilia powinna czasami stawać się dialogiem z dziećmi³⁵. W ten sposób dzieci w owym czasie stały się bardziej uprzywilejowane we współwykonaniu homilii aniżeli dorośli, którym instrukcja „Liturgicae instaurationes” oznajmiała, że „mają się powstrzymać od komentarzy czy czegoś podobnego”³⁶. Natomiast według instrukcji *Ecclesiae de misterio* z 1997 roku „możliwość «dialogu» podczas homilii może być czasem roztropnie wykorzystywana przez kapłana sprawującego Mszę św. jako forma objaśnienia, co jednak nie oznacza złożenia na innych obowiązku głoszenia słowa”³⁷.

Mówiąc na temat wizualizacji, dyrektorium zauważa, że „sama liturgia Mszy zawiera wiele elementów wizualnych”³⁸, jak np. „adoracja krzyża, paschał, gromnice w święto Ofiarowania Pana Jezusa, rozmaitość kolorów i ozdób liturgicznych”³⁹. Na pierwszym miejscu wymienione są więc elementy, które składają się na liturgię odpowiednio do okresu liturgicznego. Na drugim miejscu dyrektorium wymienia inne elementy wizualne. Warunkiem ich wprowadzenia jest to, by pozwoliły „dzieciom uchwycić wzrokiem wielkie dzieła Boże dokonane dzięki stworzeniu i odkupieniu i które poprzez doznania wizualne wspomagają modlitwę”⁴⁰.

Dyrektorium stwierdza, że „może być również pożyteczne posługiwanie się obrazami przygotowanymi przez same dzieci dla zilustrowania homilii, dla obrazowego przedstawienia wezwań Modlitwy powszechnej, dla inspirowania modlitwy myślanej”⁴¹. Zauważmy, że chodzi tu wyraźnie

---

³² DMD 48.

³³ Por. DMD 35.

³⁴ Por. DMD 36.

³⁵ „We wszystkich mszach z udziałem dzieci ważne zadanie spełnia homilia, która wyjaśnia słowo Boże. Homilia skierowana do dzieci niekiedy będzie przechodzić w dialog z nimi, chyba że lepiej jest, aby dzieci słuchały w milczeniu” – DMD 48 (zob. nr 46 na temat śpiewu dzieci po homilii, gdy było jedno czytanie).

³⁶ LI 2 a; por. T.H. Sieg, *Models of Preaching*, „Worship” 59 (1985), nr 3, s. 223.

³⁷ Instrukcja *Ecclesiae de misterio*, art. 3, § 3.

³⁸ DMD 35.

³⁹ DMD 35.

⁴⁰ DMD 35.

⁴¹ DMD 36.

o uaktywnienie dzieci w domu, żeby się przygotowały do liturgii, o zaangażowanie dzieci w przygotowanie tego, co potrzebne do przeżywania liturgii, a zwłaszcza homilii. Nie chodzi o to, by celebrans przygotowywał wszystko sam i sprowadził dzieci do roli widzów. Samo przygotowanie ma walor ewangelizacji i troski duszpasterskiej.

4.5. ŚWIADOME I CZYNNE UCZESTNICTWO

Również w innym miejscu dyrektorium mówi o zaangażowaniu dzieci przed liturgią: chodzi o przygotowanie i przyozdabianie miejsca, w którym ma być odprawiana Msza Święta, oraz paramentów liturgicznych: kielicha, pateny i ampułek⁴². Są to czynności ministrantów i służby ołtarza. Dzieci mogą spełniać te funkcje.

Dopuszczoną adaptacją jest procesyjne wejście wszystkich dzieci wraz z celebransem na początku Mszy św. Służyłoby ono uświadomieniu dzieci, że „w tej chwili tworzy się wspólnota”⁴³. Pomocą do zaangażowania dzieci w świadome i czynne uczestnictwo we Mszy św. jest ponadto wybór odpowiedniej pory dnia, „która bardziej odpowiada warunkom ich życia, tak aby dzieci były jak najbardziej otwarte na słuchanie słowa Bożego i sprawowanie Eucharystii”⁴⁴. Innym sposobem jest zaangażowanie dzieci w spontaniczną modlitwę wiernych. Dzieci nieprzygotowane nie potrafią się zaangażować. Gdy przyjedzie rekolekcjonista i proboszcz poprosi, by on poprowadził spontaniczną modlitwę z dziećmi, które wcześniej nie miały takiego doświadczenia, zapanuje jedynie dezorientacja. Toteż „Od czasu do czasu trzeba zorganizować wspólne modlitwy, do których dzieci mogą się włączyć nawet spontanicznie”⁴⁵.

Zawsze trzeba uważać, żeby wszelkie adaptacje służyły raczej skupieniu niż rozproszeniu dzieci⁴⁶. Świadome i czynne uczestnictwo to nie aktywizm – li tylko zewnętrzne zaangażowanie. Podczas liturgii, nie mniej od zewnętrznej akcji, ważne jest przeżycie wewnętrzne. I, jak zauważa dokument *Redemptionis sacramentum*, należy pamiętać o tym, że „moc czynności liturgicznych nie zawiera się w często zmienianych

⁴² DMD 29.

⁴³ DMD 34.

⁴⁴ DMD 26.

⁴⁵ DMD 27.

⁴⁶ DMD 32.

obrzędach liturgicznych, lecz w słowie Boga i w sprawowanej tajemnicy, w które należy coraz głębiej wnikać⁴⁷.

Prefekt Kongregacji Nauki Wiary, kardynał Józef Ratzinger wielokrotnie w swoich pismach podkreślał zupełnie niewłaściwe rozumienie soborowego postulatów aktywnego uczestnictwa (*participatio actuosa*), które zostało sprowadzone do czystego aktywizmu i konieczności powszechnego zaangażowania wszystkich wiernych w akcję liturgiczną⁴⁸.

Przy teologicznym rozumieniu aktywnego uczestnictwa zewnętrzna aktywność ma znaczenie drugorzędne. Gdy Katechizm mówi o tym, że liturgię celebryje cała wspólnota, Ciało Chrystusa zjednoczone ze swoją Głową, najpierw koncentruje się na realizacji kapłaństwa wspólnego, polegającego na składaniu duchowych ofiar – a więc na upodabnianiu się do Logosu. Teologia aktywnego uczestnictwa podkreśla przede wszystkim znaczenie mistagogii, a więc prawdziwej liturgicznej akcji i formacji.

Weryfikacją tego, na ile dzieci świadomie i czynnie uczestniczą w eucharystycznej ofierze i uczcie, jest ich postawa po zakończeniu celebracji. Aktualny pozostaje postulat dyrektorium, aby dzieci stale uczyły się „lepiej głosić Chrystusa w domu i poza domem, w rodzinie i wśród rówieśników, żyjąc wiarą”⁴⁹.

4.6. ZACHOWYWANIE MILCZENIA WE MSZY ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI

Nic więc dziwnego, że dyrektorium zachęca do zachowywania świętego milczenia również podczas Mszy św. z udziałem dzieci, argumentując przy tym, że „dzieci także są zdolne do refleksji i rozważania na swój sposób. Jednakże trzeba nimi pokierować, aby w różnych chwilach (np. po Komunii św. lub nawet po homilii) umiały zwrócić myśli ku sobie, albo na krótko oddać się rozważaniu, albo w sercu swoim wielbić Boga i modlić się do Niego”⁵⁰.

Milczenie spełnia dodatkową funkcję wychowawczą – uwrażliwia, że podczas liturgii nie wolno się śpieszyć. W tym kontekście należy się również starać, i to bardziej niż we Mszach dla dorosłych, „aby teksty

⁴⁷ *Redemptionis sacramentum*, 39.

⁴⁸ J. Ratzinger, *Nowa pieśń dla Pana. Wiara w Chrystusa a liturgia dzisiaj*, tłum. J. Zychowicz, Kraków 1999, s. 184.

⁴⁹ DMD 55.

⁵⁰ DMD 37.

liturgiczne były czytane bez pośpiechu, w sposób zrozumiały i z zachowaniem wymaganych pauz⁵¹.

Jeszcze jednym walorem milczenia jest to, że sprzyja wnikaniu w misterium celebrowane we Mszy Świętej, która nie jest ani katechezą, ani czymś tylko intelektualnym. Może się zdarzyć, że dzieci nie będą wszystkiego rozumiały, ale będzie na nie oddziaływać podniosła i dostojna atmosfera oraz szacunek do słowa Bożego. Nie można nawet oczekiwać ani wymagać, aby dzieci rozumiały wszystkie szczegóły w liturgii. „Także w codziennym swoim życiu nie zawsze rozumieją wszystko, co przeżywają razem z dorosłymi i nie jest to dla nich czymś przykrym”⁵².

5. DEZAKTUALIZACJA „DYREKTORIUM O MSZACH ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI”

Choć, jak wykazano wyżej, „Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci” zachowuje aktualność w wielu kwestiach, są w nim wszelako szczegółowe wskazania, które ową aktualność utraciły, ponieważ zostały zmodyfikowane przez Stolicę Apostolską w późniejszych dokumentach. Modyfikacje dotyczą takich zagadnień, jak: dostosowanie czytań, czytanie ich z podziałem na role, rozdzielenie liturgii słowa i liturgii eucharystycznej, adaptacje tekstów liturgicznych oraz homilie głoszone przez świeckich we Mszach św. z udziałem dzieci.

5.1. DOSTOSOWANIE CZYTAŃ

Według omawianego dyrektorium w niedziele i święta wolno wybrać spośród przewidzianych czytań dwa lub nawet tylko jedno z nich, przy czym nigdy nie można rezygnować z czytania wziętego z Ewangelii⁵³. Racją, która została uznana za wystarczającą do rezygnacji z pozostałych czytań, jest ich trudność⁵⁴. Z tego samego powodu, czyli ze względu na poziom intelektualny dzieci, dyrektorium dopuszczało opuszczenie jednego czy drugiego wiersza w czytaniu biblijnym, sugere-

⁵¹ DMD 37.

⁵² DMD 2.

⁵³ DMD 42.

⁵⁴ DMD 42.

rując przy tym zachowanie ostrożności, „by nie okaleczyć treści tekstu albo ducha i poniekąd stylu Pisma Świętego”⁵⁵.

Inną akomodacją wprowadzoną przez dyrektorium we Mszach Świętych z udziałem dzieci jest rezygnacja z psalmu i śpiewu „Alleluja” na rzecz chwili ciszy przeznaczonej na medytację⁵⁶. Jeszcze inna akomodacja dotyczy kolejności poszczególnych obrzędów liturgii słowa. Jeśli we Mszy św. z udziałem dzieci nie proklamuje się innego czytania poza Ewangelią, bezpośrednio po niej może nastąpić śpiew psalmu bądź homilia, a psalm może być wykonany po homilii⁵⁷.

Inne stanowisko w odniesieniu do powyższych kwestii przedstawiła Stolica Apostolska w instrukcji *Redemptionis sacramentum* z 2004 roku. Według niej „nie wolno opuszczać i zmieniać przepisanych czytań biblijnych, a zwłaszcza «czytań ani psalmu responsoryjnego, w których zawiera się słowo Boże, nie wolno zastępować innymi tekstami, nie biblijnymi»”⁵⁸.

Niezrealizowanym w Polsce postulatem dyrektorium jest zalecenie, aby poszczególne konferencje biskupów postarały się o ułożenie lekcjonarza do Mszy św. z udziałem dzieci⁵⁹. Taki lekcjonarz rozwiązałby przynajmniej do pewnego stopnia problem trudności czytań i musiałby zostać zaaprobowany przez Kongregację Kultu Bożego.

5.2. CZYTANIE TEKSTÓW BIBLIJNYCH Z PODZIAŁEM NA ROLE

Kolejną modyfikacją liturgii słowa dozwoloną przez dyrektorium, która została zrewidowana przez Stolicę Apostolską, jest wykonywanie czytań biblijnych z podziałem na role. Według dyrektorium „tam, gdzie tekst czytania takie rozwiązanie podsuwa, może okazać się pożyteczne, aby dzieci odczytały go, dzieląc między siebie role, jak to zostało ustalone przy czytaniu opisu Męki Pańskiej w Wielkim Tygodniu”⁶⁰. Inne stanowisko w tej sprawie przedstawiła Stolica Apostolska w *Nowym ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału*

⁵⁵ DMD 43.

⁵⁶ DMD 46.

⁵⁷ DMD 46.

⁵⁸ *Redemptionis sacramentum*, 62.

⁵⁹ Por. DMD 43.

⁶⁰ DMD 47.

rzymskiego z 2002 roku. Czytam w nim, że „nie wypada jednak, aby kilka osób dzieliło między siebie jedyny element celebracji, np. by dwóch lektorów wykonywało, jeden po drugim, to samo czytanie. Wyjątkiem jest opis Męki Pańskiej”⁶¹.

5.3. ROZDZIELENIE LITURGII SŁOWA I LITURGII EUCHARYSTYCZNEJ

Trudne do pogodzenia z soborowym nauczaniem o Mszy Świętej jako jednym akcie liturgicznym, na który w sposób nierozdzielny składają się liturgia słowa i Eucharystii, jest zawarte w dyrektorium pozwolenie na wyprowadzenie dzieci na inne miejsce na czas liturgii słowa. Według dyrektorium, jeśli w jakiejś wspólnotce są odpowiednie warunki lokalowe, a także przygotowany personel, „od czasu do czasu można odprawić dla dzieci liturgię słowa wraz z homilią w jakimś miejscu osobnym, ale niezbyt odległym. Przed rozpoczęciem liturgii eucharystycznej dzieci te wprowadza się do miejsca, w którym dorośli sprawowali równocześnie własną liturgię słowa”⁶².

Pozwolenie takie wynikało z faktu, że w okresie przed II Soborem Watykańskim świadomość tego, że liturgia słowa i liturgia eucharystyczna stanowią jeden i ten sam akt kultu, była nieporównywalnie mniejsza niż obecnie. Jeszcze nawet bezpośrednio przed II Soborem Watykańskim Josef Andreas Jungmann odróżniał „przed-mszę”, czyli liturgię słowa od „mszy ofiarniczej”. Obrzędy wstępne i liturgia słowa nie były traktowane jako istotna część celebracji eucharystycznej, ale jako przygotowanie do najistotniejszej części Mszy Świętej, która zaczynała się w momencie przygotowania darów ofiarnych. Spóźnienie się do tego momentu na Mszę Świętą w dni obowiązujące katolików do udziału w niej traktowane było w teologii moralnej jako grzech lekki⁶³.

Dzięki soborowemu nauczaniu o Mszy Świętej jako jednym akcie kultu i posoborowej wykładni tego nauczania wzrosło wśród teologów

⁶¹ „Minime vero congruit ut plures unicum elementum celebrationis inter se dividant: ex. gr. eadem lectio a duobus, unus post alium, lecta, nisi agatur de Passione Domini” – OWMR 109.

⁶² DMD 17.

⁶³ Por. M. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, Poznań 1999, s. 334; H. Sławiński, *Liturgia słowa i liturgia eucharystyczna jako jeden akt liturgiczny*, „Przegląd Homiletyczny” 11 (2007), s. 19–32.

przekonanie, że nie wolno rozdzielać poszczególnych części Mszy Świętej. Wyrazem aktualnej świadomości Kościoła w tym zakresie jest wypowiedź Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów o tym, że „nie wolno oddzielać jednej od drugiej ani sprawować ich w różnym czasie i miejscu. Nie wolno również poszczególnych części Mszy Świętej sprawować w różnych porach tego samego dnia”⁶⁴. Dodatkowym argumentem przeciwnym omawianej praktyce postulowanej przez dyrektorium jest znak przewodniczącego liturgii, który powinien być jeden dla całego zgromadzenia liturgicznego: od początku do końca celebracji. Niełatwo bowiem pogodzić wspomniane pozwolenie dyrektorium z późniejszym oświadczeniem Stolicy Apostolskiej zawartym w Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego, w którym czytamy, że „jeden i ten sam kapłan winien zawsze wykonywać urząd posługi przewodniczenia we wszystkich częściach celebracji, z wyjątkami właściwymi Mszy Świętej, w której bierze udział biskup”⁶⁵.

5.4. ADAPTACJE TEKSTÓW LITURGICZNYCH

„Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci” przewidywało wiele akomodacji tekstów liturgicznych w celu ułatwienia dzieciom bardziej świadomego uczestnictwa we Mszy Świętej. Wśród tych akomodacji znalazła się na przykład możliwość zastąpienia w uroczystości *Credo* nicejsko-konstantynopolitańskiego symbolem apostolskim⁶⁶. Ponadto w celu ułatwienia dzieciom uczestnictwa w śpiewie dyrektorium

---

⁶⁴ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Redemptionis sacramentum*, 60. Wypowiedź ta nawiązuje do soborowej Konstytucji o liturgii świętej, *Sacrosanctum Concilium*, 56: „Dwie części, z których w pewnym stopniu składa się msza święta, a mianowicie liturgia słowa i liturgia eucharystyczna, tak ściśle wiążą się z sobą, że stanowią jeden akt kultu. Dlatego Sobór święty usilnie zachęca duszpasterzy, aby w katechezie gorliwie uczyli wiernych uczestniczenia w całej mszy świętej, zwłaszcza w niedziele i obowiązujące święta”. Zob. także: Święta Kongregacja ds. Sakramentów i Kultu Bożego, Instrukcja *Inaestimabile donum*, nr 4.

⁶⁵ OWMR, 108. W nrze 92 OWMR zamieszczone jest wyjaśnienie, że biskup kieruje wszelką prawowitą celebracją Eucharystii bądź to osobiście, bądź to przez prezbiterów jako swoich współpracowników. W przypadku gdy biskup nie przewodniczy osobiście całej Eucharystii, ale powierza to komuś innemu, wtedy wypada, aby przewodniczył przynajmniej liturgii słowa, a na koniec Mszy Świętej udzielił zgromadzonym błogosławieństwa.

⁶⁶ Por. DMD 49.

umożliwiło wprowadzenie popularnych przekładów „Chwała”, „Wierzę”, „Święty” i „Baranku Boży”⁶⁷. Jednakże dyrektorium nie pozwoliło na jakiegokolwiek zmiany, lecz jedynie na te zatwierdzone przez kompetentną władzę. Oznacza to, że nawet dyrektorium, które pozostawia celebransom wiele swobody, nie pozwala na to, by dowolnie zamieniano „Chwała” w śpiew na przykład „Chwalimy Pana dziś za łaskę, którą daje nam”, a aktu pokuty na przykład na śpiew „Przepraszam Cię Boże skrzywdzony w człowieku”, natomiast „Święty” na śpiew „Święty, Święty... dziś wznosimy nasze ręce, uwielbiając miłość Twoją, Święty Święty”.

Omawiane dyrektorium sugeruje nawet możliwość przystosowania do potrzeb dzieci tekstów modlitw z Mszału rzymskiego, ponieważ modlitwy zostały ułożone z myślą o wiernych dorosłych⁶⁸. Tymczasem instrukcja *Redemptionis sacramentum* w numerze 59 bardzo surowo piętnuje praktykę dokonywania przez kapłanów, diakonów lub świeckich zmian tekstów liturgicznych według własnego uznania: „Powinien zniknąć godny napiętnowania zwyczaj, że kapłani lub diakoni albo wierni, tu i ówdzie według swojego uznania, zmieniają lub zniekształcają teksty świętej liturgii, jakie są zobowiązani wypowiedzieć. Postępując w ten sposób, czynią celebrację świętej liturgii niepewną, a nierzadko fałszują jej autentyczny sens”⁶⁹.

Ponadto trzeba tu uwzględnić rozporządzenia instrukcji Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Liturgiam authenticam* z 28 marca 2001 roku, według której akomodacje nie mogą prowadzić do zmian teologicznego znaczenia tekstów liturgicznych⁷⁰. Wobec tej zasadniczej troski o dokładną treść doktrynalną tekstów liturgicznych ustąpić musi nawet troska o ich artystyczny wydźwięk⁷¹. Teksty liturgiczne są głosem modlącego się Kościoła, a nie głosem poszczególnych grup albo pojedynczych ludzi: czy to dorosłych, czy dzieci⁷².

⁶⁷ Por. DMD 31.

⁶⁸ Por. DMD 51.

⁶⁹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Redemptionis sacramentum*, 59.

⁷⁰ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Liturgiam authenticam* (28 marca 2001 r.), 22.

⁷¹ Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Liturgiam authenticam*, 20, 25.

⁷² Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Liturgiam authenticam*, 27.

5.5. HOMILIE GŁOSZONE PRZEZ ŚWIECKICH WE MSZACH ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI

Omawiane tu dyrektorium straciło swą aktualność w kwestii głosiciela słowa Bożego. Według tego dokumentu „nic nie stoi na przeszkodzie, aby jeden z dorosłych uczestników Mszy św. dla dzieci, za zgodą proboszcza lub rektora kościoła, przemówił do dzieci po Ewangelii, zwłaszcza jeśli kapłanowi trudno przychodzi dostosować się do mentalności dzieci”⁷³. Owo rozporządzenie zostało wyraźnie odwołane przez dokument *Ecclesiae de misterio* z 1997 roku, przygotowany przez wiele dykasterii Kurii Rzymskiej oraz przez dokument *Redemptionis sacramentum* z 2004 roku⁷⁴. Rezerwują one homilię podczas Mszy Świętej dla osoby wyświęconej. Dopuszcza się natomiast, aczkolwiek tylko w wyjątkowych przypadkach, składanie świadectw przez osoby świeckie podczas liturgii eucharystycznych. Mogą one wówczas stanowić część homilii wygłoszonej przez celebransa. Składane „świadectwa nie powinny przybierać takiej formy, która zatarałaby różnicę między nimi a homilią”⁷⁵. Zasadniczo jednak świadectwa te powinny być przeniesione poza celebrację Mszy Świętej albo – z ważnych przyczyn – można je przekazać po odmówieniu przez kapłana modlitwy po komunii. Również wtedy „informacje te i świadectwa w żadnym razie nie powinny mieć takich cech, aby mogły być kojarzone z homilią, ani być powodem niewyłączenia homilii w ogóle”⁷⁶.

Jakkolwiek świeccy uczestniczą w kapłaństwie Chrystusowym, wspólnym dla wszystkich wiernych, jest ono różne co do istoty od ka-

---

⁷³ DMD 24.

⁷⁴ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Redemptionis sacramentum*, 65–66: „Należy pamiętać, iż w myśl zapisu kan. 767 § 1 wszelkie wcześniejsze przepisy, które dopuszczały wiernych nie wyświęconych do wygłaszania homilii w czasie celebracji eucharystycznej, uznaje się za zniesione. Owo dopuszczenie zostaje cofnięte, tak że nie może być przywrócone mocą żadnego zwyczaju. Zakaz dopuszczania świeckich do głoszenia homilii podczas celebracji Mszy świętej odnosi się również do alumnów seminariów, studentów teologii i tych, którzy podjęli się zadania, jak się określa, «asystentów duszpasterskich», nie wyłączając również wszelkich innych grup, ruchów, wspólnot lub stowarzyszeń świeckich”.

⁷⁵ Międzydykasterialna instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów, *Ecclesiae de misterio* (15.08.1997), art. 3, § 2.

⁷⁶ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Redemptionis sacramentum*, 74.

pląństwa urzędowego, czyli hierarchicznego, które jest służebne wobec kapłaństwa powszechnego⁷⁷. Kapłan celebruje Mszę Świętą *in persona Christi*⁷⁸: Chrystus jest obecny także w jego nauczaniu i przewodniczeniu wiernym, do czego kapłan jest osobiście powołany⁷⁹.

6. WNIOSKI

1. Mając na uwadze wskazania Stolicy Apostolskiej dotyczące Mszy Świętych i homilii dla dzieci, należy wystrzegać się legalizmu: myślenia ograniczonego jedynie do rubryk. Przepisy Stolicy Apostolskiej to nie sztywny gorset. Niekiedy muszą być one korygowane pod wpływem praktyki duszpasterskiej, ale zawsze przy zachowaniu zasady *lex orandi – lex credendi*, aby doktrynalna treść tekstów liturgicznych nie doznała uszczerbku. Troska o wierność przepisom liturgicznym nie może gasić duszpasterskiej kreatywności. Ta zaś powinna znajdować nie tyle pragmatyczne, co teologiczne uzasadnienie. Ważne jest uwzględnianie fundamentalnej zasady, która przyświecała II Soborowi Watykańskiemu podczas odnowy liturgii – aby umożliwić wiernym świadome, czynne i pełne uczestnictwo w celebrowanych obrzędach.

2. Należy pamiętać o tym, że w Mszałe rzymskim przewidziano Mszę Świętą z udziałem dzieci, a nie Mszę Świętą dla dzieci. Ponieważ to nie dzieci, lecz całe zgromadzenie liturgiczne złożone z osób w podeszłym wieku, dorosłych, młodzieży i dzieci uczestniczy we Mszy Świętej. W związku z tym faktycznym adresatem homilii jest całe wielorako zróżnicowane zgromadzenie liturgiczne. Nikogo nie można eliminować spośród adresatów głoszonej homilii i celebrowanej liturgii.

3. Skuteczniejsze jest formowanie rodziców, którzy są bezpośrednimi wychowawcami dzieci, aniżeli formowanie dzieci bez formowania rodziców. Dla wielu z nich przecież homilia niedzielna pozostaje jednym z wyjątkowych momentów kontaktu ze słowem Bożym. Przypominanie rodzicom o odpowiedzialności za religijne wychowanie swoich jest ważnym wyzwaniem duszpasterskim w Polsce. Rodzice nie powinni cedować

⁷⁷ Por. KKK 1547; cyt. z KK 10.

⁷⁸ II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* 10.

⁷⁹ Jan Paweł II, *Przenówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Kongregacji ds. Duchowieństwa, Parafia i jej pasterz* (23.11.2001), „L'Osservatore Romano” 242 (2002), nr 4, s. 29–30.

duchowej formacji dzieci na duszpasterzy i katechetów⁸⁰. W starożytnym chrześcijaństwie wychowanie religijne dzieci należało do rodziców. Oni głosili swoim dzieciom Jezusa Chrystusa i wprowadzali je w świat wartości, które sami przyjmowali⁸¹. Rodzice są głównymi wychowawcami swoich dzieci, również w zakresie wychowania religijnego. Jedynie wspólna, skoordynowana współpraca duszpasterzy – głosicieli słowa Bożego, katechetów i rodziców stwarza solidne fundamenty dla wzrostu dzieci w wierze⁸².

Streszczenie. Autor ukazuje na wstępie genezę dokumentu o celebracji Mszy Świętej z dziećmi *Pueros Baptizatos* (1 listopada 1973), następnie przedstawia strukturę dokumentu i zróżnicowanie celebracji Mszy Świętej z udziałem dzieci.

W kolejnej części artykułu te sugestie *Pueros Baptizatos* zostały poddane analizie, które ciągle są aktualne. Następnie autor wymienia te sugestie prezentowanego dokumentu, które ostatnimi czasy zostały oddalone przez nowsze rozporządzenia Stolicy Apostolskiej. Tym, co zostało podkreślone w konkluzji, jest rola rodziców w edukacji religijnej dzieci oraz konieczność współpracy rodziców, katechistów i kaznodziejów.

Słowa kluczowe: dzieci; *Pueros Baptizatos*; Msza Święta.

Summary: The Holy Mass according to the Directory for Masses with children: It's topicality on the 40th Jubilee? The author begins with presentation of the genesis of the document on the celebration of the Holy Mass with children *Pueros Baptizatos* (1 November 1973), then presents the structure of the document and the differentiation of celebration of the Holy Mass with children.

In the next part of the article those suggestions of the document *Pueros Baptizatos* were analyzed, which are still actual. Then the author points out those suggestions of the analyzed document, which were revoked by the recent documents of the Holy See. What is emphasized in the conclusion is the role of the parents in the religious education of the children and the necessity of the cooperation of the parents, catechists, and the preachers.

Keywords: children; *Pueros Baptizatos*; Holy Mass.

---

⁸⁰ Por. H. Sławiński, recenzja: Łysy Hubert, *Liturgiczne i pozaliturgiczne przepowiadanie do dzieci w Kościele w Polsce po Soborze Watykańskim II. Teoria i praktyka*, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego UO, nr 120, Opole 2011, s. 249, „Ateneum Kapłańskie” 619 (2012), z. 3, s. 607–609.

⁸¹ Ciekawie na temat troski Kościoła o dzieci napisał profesor uniwersytetu w Essen, Hubertus Lutterbach w artykule: *Hohe Wertschätzung. Kinder und ihr Schutz in der Geschichte des Christentums*, „Herder Korrespondenz” 64 (2010), nr 6, s. 290–294.

⁸² H. Sławiński, *Homilia do dzieci – pedagogiczne wyzwanie*, „Msza Święta” 787 (2012), nr 5, s. 9–12.

